

DAGENS FRÅGOR

Den 15 nov. 1946.

Ve de be-segrade. I den nyligen hitkomna Berlintidningen »Der Kurier» förekom den 7 augusti i år en uppsats, signerad E. S. och rubricerad »De statslösas miljonhus eller Tyskland utan Nansenpass». Uppsatsen ger bättre än någon annan reseskildring en uppfattning om hur ett besegrat och degraderat folk resignerat och förtvivlat ser på sitt öde och sin framtid. Svensk Tidskrift har ansett det av värde att återge detta dokument — som anmärkningsvärt nog fått passera censuren — i svensk översättning. Det bör dock tilläggas, att översättningen varit förenad med sällsynt stora svårigheter, enär förf:s litterära stil är fylld av anspelningar, som ofta inte kunna överföras till svenska och inte heller alltid äro till innebörden fullt klara för en icke invigd.

”En viss tid på eftermiddagarna kan man iaktta ett snälltåg som ilar genom storstadens gröna gördel ut mot Halberstadt. Ett snabbt lokomotiv, fem eller sex vagnar — två för den ryska ockupationsmakten och de andra endels hopplappade, endels verkligen förnämligt iordningställda och medelst ett utmärkt system med »Zulassungskarten» just så mycket fyllda att bekvämligheten inte blir lidande. Passagerarna sitter på bänkarna. De röker och läser eller tittar gemytligt ut genom fönstren, under det att från motsatt håll kommer emot dem ett lokaltåg från Wannsee, vilket hämtat upp grönsaks- och vedplockarna från skogarna och likt en mänsklig sardinsamling stretar in mot den inre stadens stenkummel.

Det finns redan återigen två klasser: den privilegierade och den ickeprivilegierade, de som har företrädesrätt och de andra. Specialdokumentens övre skikt och folket. Man bör dock inte tro att denna skiktbildning är fullkomligt revolutionär. Det är inte endast så att de verkliga fascismens offer, de kämpande proletärerna och de rakyggade demokraterna kommit ovanpå, medan det å andra sidan inte heller är krigshetsarna, partibossarna, Pgs, reaktionärerna — och vad slags binamn ett fördömt skikt från förr än må ha — som ligger under. Omskiktningen är så att säga diagonal. Det finns nya rika, men det finns också gamla rika bland dem. Det finns nya privilegierade, men också många företrädesrättigheter från förr, företrädesrättigheter av helt allmänt slag; titlarnas, besittandets, goda handels- och offentliga förbindelsers företrädesrättigheter gäller alltjämt. Och omvänt hörs ur inköpsköerna framför bagerierna, ur det inre av staden, i norr och i öster och i vimlande institutionskorridorer där man mödosamt väntar på tillstånd och stämpel, de evigt tålmodigas ord: »För oss är ju allting likadant!» »Vi är återigen underst!» De tyska omvälvningarna, vilka från 1918 till 1945 skakat och vänt upp och ner på Mellaneuropa mer än något annat område på vårt klot, har dock inte vänt det övre ner och det nedre upp. De griper så att säga i en histo-

riens sega flygsand. Det såg ut som en stark och plötslig hävrörelse, men de egentliga vikterna, de grova stenarna, det sociala arrangementet förblev i helhet stabilt.

Man kan tyda detta så som om folkets organism i detta envisa framhårdande utvecklar ett slags självskydd. En viss social hierarki må alltjämt bestå — det inre är naket och utan skydd utsatt för tidernas storm. Fodralet är borta. Fodralet, speciellt den borgerliga världens, det var städerna. Nu, ett år efteråt, går det upp för oss att ruinerna är ett permanenttillstånd. Att man endast med mycket fina nyanser kan proklamera en uppbyggnad, att varje slag av »återuppbyggnad» antingen måste betraktas som ett ofog eller som en sentimentalitet. Att ett återställande av det bestående inte är att tänka på. Att en nyutgåva av livsformen t. ex. från Berlin, från Nürnberg eller Hamburg, återutgivandet av ett reparerat tjugonde sekel med alla dess reminiscenser, med bibliotek och banker, strålande skyltfönster och brokiga promenader inte kan komma på fråga — änskönt de första månaderna efter nederlaget siktade dithän att det åtminstone var oss beskärt ett slags europeisk renässans, ett slags kulissglädje, en de offentliga gatornas och torgens halva lycka, medan den egentliga bristen och förlusten dolde sig i nischerna och källarhålen.

Det stora Pompeji. Ruinerna ändrar sig efter ett år. Efter förvåningen över att brändernas flamma glött slut och frusit ner, att förstörelsens fortskridande plötsligt upphörde och att trots allt så mycket står kvar, följer så den viktiga upptäckten att vi alla är församlade i ett jättestort Pompeji. Det har inga utsikter att förändra sig. Det kommer att bli vad det är: fragment, brottstycken, ett system av medfarna murrester med få brokiga kakel och bilder vilka likt anekdoter från en annan epok ännu lyser vidare. Änskönt vi inte gärna vill så är det dock möjligt föreställa sig vår grottbyggnadskultur som permanent. Den bjuder en vykortsanblick, så som italienaren Piranesi framställt den om Italien, då antikens ruiner låg utströdda över hans fält: beundransvärda kvaderstenar och bredvid dem pygméartat folk. Stora städer är som bäverborgar, sammanställda av förfallna ruiner, men så förblir de. De är bebodda av en invånareras, till vilken då och då främmande besökare kommer från bättre världsdelar. På samma sätt dök också de resande från Norden upp mellan de italienska silhuetterna från 17:de och 18:de seklet, dock utan att vinna riktiga förbindelser med de människor, som uppehöll sig där och som föreföll dem små, kinesiskt ivriga, trasiga och gettoliknande dolda, blygsamma och påträngande på samma gång.

Städerna är ju inte hela resten av det som i dag är över från den tyska nejden. Det finns halvt bibehållna, helt bibehållna orter och så landsbygden. Det finns också en inte helt bortförd industriell kraftpotens. Vi har fabrikerna, vars hallar tills helt nyligen ännu var fulla, men som nu står tomma, emedan demontageågen rullar ut från dem. Vi har städerna, i vilka en viss linjeliknande och enspårig vitalitet på nytt produceras, i vilka högtalarna på gatan sjunger och befaller, politiska transparenter lyser ut upprop och paroller som nästlar sig in i de överblivnas själar, och hela restbeståndet av be-

folkningen tågar till marschorder och med en avantgardistisk jargong — utan att rätt veta varthän. Det finns också det andra fallet, där den tekniska potensen inte är borttagen utan bara övertäckt, där motornerna är frånslagna och överlämnade åt de kommande årens lugna upplösningsprocess. Allt detta finns, den hektiska vitaliteten å ena sidan och det påtvingade lugnet å den andra. Men de överfyllda husanhopningarnas myrstacksbeskäftighet är dock ingenting annat än en oerhörd ruindekoration. Man bör inte betrakta allt detta med felaktiga känslor. Här blir, det ser man redan nu, en stabilitet upprättad. Det går inte uppåt, men förändrar sig inte heller så mycket till det sämre.

Hela denna — och dock så stora — yta i Europas mitt har ett kuriosums värde. Det är inte meningsfullt i och för sig, utan visar endast på andra icke längre bestående förhållanden — så som en zoologisk trädgård hänvisar till afrikanska förhållanden som inte längre finns, eller ett akvarium som i sina speciellt säkrade glaslådor härbergerar sällsyntheter, vilka befinner sig hinsides föreställningsförmågan, hinsides det normala besittandet. Man kan säga att i bästa fall här ännu existerar ett jättestort museiområde, bakom vilket nu illa sammanförda och utströdda stycken av en epok lyser igenom, en epok som inte längre finns och som inte heller någonsin någon annanstans kommer att åter framträda.

Det skadar inte att ta en ögonblicksbild av vårt Pompejis nya ras. Dess medlemmar har en liten statur. Ibland tror de att de är en dvärg-ras. Det kommer sig av att de går en smula krokiga. Man ser att deras stolthet är knäckt. De rör sig mycket, men inte långt från fläcken. Många har en försiktig ställning. De har en känsla av att det finns en uppsyningsman. Och de har ett minne av en annan värld som breder ut sig därutanför.

Attentismen, eller den avvaktande ställningen. Man kan bestämma detta något närmare. Det finns en aktiv attentism som är frivillig, och en passiv som blir påtvingad. Det finns det slags attentism, med vilken små folkgrupper — efter ett häftigt omslag i förhållandena — försöker vinna ett stegs distans. Efter en omstörtning, ett nederlag, en komplott. Det blev de besegrade tyskarna redan förespeglat av deras förut underlägsna motståndare i kriget. Av grekerna, av norr-männen, av holländarna, kort sagt av alla de små och tidigare egentligen till politisk neutralitet dömda nationerna — vilka av världs-teatern alltid hade en mer eller mindre åskådarbetonad roll och vid dramats utbrott väntar på de stora aktörerna. Dessa små nationer, som så att säga endast med små uppträdanden berikar scenen, med misstro, med små uppror, med skadeglädje och bakslughet vid misslyckade eller bara halvt lyckade skådespel, och vilka för sin roll som åskådande opposition också utvecklade äkta teaterdekorationer och -masker. Mihajlovitj-skäggen, som bars i Balkan-bergen och blev ett europeiskt motståndsmode, hör dit. Likaså den »indiandräkt» som bärs av guerillakrigare från Pyrenéerna till Pripjetmorasen, samt en ryktenas och propagandans bredspårighet som överröstade det egna vapenlarmet. En sådan attentism fanns i Tyskland egentligen endast

kort tid, under den första efterkrigssommaren. Då var man så van vid kriget att då slutet kom så trodde man det inte, godtog man det inte, det skulle ur sig självt dra fram sina irreguljära förlängningar och provocera fram en pyrande stormaktstvist. Det var ju inte klart vilken stormakt som överhuvudtaget intresserade sig för sina segrar och vad detta sedan skulle betyda för den förlorande. På en lägre, grövre medvetandenivå väntade en bestämd grupp av det tidigare härskande partiet på ett tredje krig eller åtminstone på rehabiliteringen. Men där bredvid finns den påtvingade attentismen, som utgör en mycket mera fruktansvärd stilleståndsform och som uttryckes i sucken: »Wir dürfen ja nicht!» »Vi får ju inte!»

Mellan kastrull och bädd. Vi får varken ordna val eller producera något, vi får inte höja vår röst och varje viljeyttring är endast hypotetisk. Vi får inte gripa oss an med fabriker, vi är dömda till en passivitet som — hur mycket frihet demokratin än må utlova — likformigt betäcker hela landet. Och ändå rör det sig i detta land. Myrstacksliknande, insektsmässigt. Inte i stora koordinerade rörelser, utan ur tusen korta impulser. Det är en aktivitet av miljoner som vibrerar hit och dit mellan kastrull och sängplats, som än en gång rotar om i ruinresterna, som — då de inte kan vara produktiva — bökar i det som var i det förgångna liksom mellan bladen av förkolnade och gulnade kataloger. Varför? För att avyttra, försälja, utbyta gamla värden mot kortfristiga nya. Porcelainet, vägguren, sidenchalarna, intarsian, skänkarna och skåpen finner man i oändligt tal i de små orterna, i slotten och i de icke nerbrända hörnen av de stora städerna. Järnplåt, som en gång var bestämd för pansarvagnar, blir omarbetad till ljusstakar, smidda guirlander eller dyra men meningslösa prydnadsföremål. Skogarna skövlas. Av tre gamla gummiringar smälter man ihop en ny. Röntgenplåtar, på vilka soldaternas skottskador och frakturer är upptecknade, poleras och sys samman till elastiska fönsterglas. I dessa tingens stillestånd blir själva livsubstansen hastigare förbrukad. Upp till välter ålderspyramiden hastigare över ända. Aldringarna, män och kvinnor — vilka egentligen inte på länge skulle bära detta namn — vandrar hastigare genom livsporten ut i det okända. Och bland ungdomen handlas det med erotik. Varje ockupation medför en förlust i jungfrulighet, som egentligen är övergående emedan naturen alltid fyller i. Här tycks den definitiv. Stämpelns diktatur.

I och för sig är inte folket — så när som på några elakartade fall — rättslöst i mänsklig mening. Det är bara degraderat, men politiskt är det utan varje rätt. Dess valglädje, dess partier och politiska föreningar har bara en *Binnenwährung*, inlandskurs. Den är hypotetisk. Så är alla i detta de statslösa miljonhus omhändertagna. Tyskland är utan Nansenpass. Det är — hur mycket det än rör sig inom de små milimetergränserna — i stort sett fastbundet vid marken.

För att vidga dessa millimetergränser bredes ett fint system av *Zulassungen* (tillstånd) över dess mångfaldighet. Stämpelns diktatur råder. Man får resa, man får fara, man får öppna affär, transportera varor, göra affischer, fråga efter portiern, efter råvaror och pengar,

men man måste ha tillstånd. Detta är inte så mycket förberedandet av en hemlig planhushållning men mera en moralisk test. Och envar har en test. Han rangeras i sin klass och sitt hyllfack och har det svårt nog att växla över från den ena till den andra. Zonerna är bara en stor symbol. Hyllfacken går ända in i det intimaste familjelivet. Det finns en sundhetstest, en demokratisk test och yrkestester i oändligt många, ännu ej färdigställda kartotek. Som demokratins kuriosum föreställer vi dess frusna atomdelar, vilka har att förbli som de är. Detta tillstånd har för dessa partiklars inre liv sina märkvärdiga följder, ty — som man också sagt om ett *Bienenvölkchen* — »ein solches Seeleben ist da».

Pygméerna och Storebrorkänslan. Det är nästan det enda som nu intensivt alltjämt verkar vidare. Man hyser en längtan att vara något bättre. Man bemödar sig fruktansvärt om erkännande. Man utvecklar sig i känslan hän emot den store brodern som bor hinsides de trånga höjderna, hinsides de avgränsade områdena. En upp-och-ned-vändning av herrefolksdömet träder in, emedan man ju blivit medlem av en dvärgras. Man vill få det dithän som den store därute. Man längtar efter hans flygmaskiner, hans tavlor, hans tidskrifter (stora som diplomatprotokoll), hans bilar, hans vällevnad och hans existens som tycks vara utan mödor. Men man har naturligtvis också undertryckta och depressiva känslor. Hyene-vittringen som stryker genom gatorna, det ouppriktiga, det halvöppna och tjuvaktiga väsendet, de »bakschisch»-huntriga¹ blickarna börjar visa sig i en värld, där anständigt arbete inte är tillåtet och som för länge hålles i ett uppsikts- och uppfostransförhållande.

Man lär sig att uppföra sig försiktigt och på samma gång föraktligt. Man lär sig de neapolitanska grändperspektiven, man springer bredvid, man har en sned blick. Och egentligen är det som i ett internat, vars disciplin har en atavistisk erinran om andra och adligare levnadsformer — tills så en kvalfull förstelning och en dvärgartad degeneration av karaktären framträder. Ty ingenting blir ordentligt arbetat, utan alltid tilldelat och utmätt eller omvänt, och knappast märkbart med en snegling åt det demokratiska erkännandet. Ty världen är utanför. Den tränger endast in som en film, ja den blir levererad avbildad per film, genom utvalda filmer med avsikter och *amusements*, som allt efter respektive kopias tillstånd visas än här än där. Så är det med böckerna, så är det med tavlorna, med orden, med hela ljudet från den stora, utehägnade världen. Den blir levererad i preparerat och skolmässigt tillstånd. Ens erfarenhet är naturligtvis också hotad av ett oangenämt minne: att det en gång fanns en tid då man levde frikostigt, att det fanns slakten som hade önskningar och kunde efterkomma dessa, gjorde upp planer och gick till dessas förverkligande, hade rättskänslor och också yttrade dem. Likt en reflex från en generation som inte längre är ibland dem, men vars känslor ännu svallar i deras blod, är dessa predikat från en frihetlig, liberal och borgerlig epok ännu närvarande som ett melankoliskt

¹ Bakschisch = om mutor påminnande drickspenningsystem på Balkan. *Ö. a.*

minne. Man lever i en oerhörd omvändning av demokratin, i ett (genom mängdens mångfaldighet och dess reaktioner ännu mer märkbart och förfinat) slaveri, vars avsikter är snälla och pedagogiska. Och så avvaktar man. Eller förfaller. Man ligger begravnen i en sarkofag. Ett Pompeji kan räcka över ett årtusende. Om så sker vet man det ännu inte.”

Krigsmaterielverket och riksdagens kontrollmakt. Krigsmaterielverket och dess chef generaldirektör Ödeen har på senaste tiden låtit mycket tala om sig. 1945 års statsrevisorer upptogo verket till underökning, men möttes i sin revision av en rad svårigheter, som eljest pläga vara okända i deras arbete. Det vägrade att lämna uppgifter och först sedan Kungl. Maj:t i konselj lämnat befallning till verket att tillmötesgå revisorerna, kunde sent omsider en revision verkställas. Genom den inställning, som revisorerna mötte, kunde emellertid på grund av den återstående korta revisionsterminen en ingående sådan icke komma till stånd, utan revisorerna måste, sedan de vid stickprov konstaterat otillfredsställande och delvis vilseledande uppgifter, hemställa om en närmare undersökning av verkets arbetsuppgifter och behovet av dess enormt utsvällda personalstat.

I samband härmed anmärkte revisorerna på att generaldirektören Ödeen lämnats tillstånd att kvarstå som »konsulent» hos en konstruktionsfirma i byggnadsbranschen, däri han ägde aktiemajoriteten och vars enda styrelseledamot vore hans hustru. Ödeen hade inför statsrevisorerna angivit, att han ansåge firman oförhindrad mottaga konstruktionsuppdrag från firmor, vilka voro leverantörer till verket. Statsrevisorerna hemställde att med hänsyn härtill frågan om Ödeens tillstånd att kvarstå som konsulent jämsides med sin befattning som generaldirektör måtte upptagas till förnyad prövning. Statsutskottet underströk med en viss skärpning enhälligt revisorernas anmärkningar och riksdagen biföll statsutskottets betänkande utan meningskiljaktighet.

Framställningar från riksdagen av en sådan natur och vikt väntas i allmänhet föranleda omedelbara åtgärder. Emellertid hade vid höstriksdagens sammanträde ännu icke något kommit till allmänhetens kännedom, som gäve vid handen, att Kungl. Maj:t tagit riksdagens önskemål ad notam.

Frågan fick emellertid ånyo aktualitet genom en interpellation till försvarsministern, som på höstriksdagens första sammanträdesdag väcktes av herr Wistrand i hans egenskap av ordförande i 1945 års statsrevision och som några veckor senare besvarades. Försvarsministern meddelade i interpellationssvaret, att han fått bemyndigande verkställa en undersökning angående de civila förvaltningsorganen inom försvarsdepartementet och att i samband härmed frågan om krigsmaterielverket komme att upptagas. Interpellanten förklarade sig i denna del nöjd.

Däremot anmälde han sin förvåning över statsrådets ställningstagande till frågan om Ödeens konsulentanställning. Statsrådet hade i denna del meddelat, att det ibland vore nödigt lämna tillstånd till

biförtjänster även av väsentlig natur, i fall då det gällde att knyta framstående personer inom näringslivet på ledande poster inom administrationen. Han förbigick så gott som helt och hållet den springande punkten i frågan — möjligheterna för Ödeen att i sin verksamhet som generaldirektör taga hänsyn till sina privata förbindelser via konstruktionsbyrån vid upphandlingar. Han konstaterade endast att några komplikationer på grund härav icke förekommit.

Den förvåning, varåt interpellanten gav uttryck, delades av samtliga i debatten uppträdande talare, varibland återfunnos representanter för alla partier. Försvarsministern gjorde flera misslyckade försök att vända bort diskussionen från det väsentliga, men vann inga supporters. Icke ens statsministern, som redan genom att uppträda markerade försvarsministerns svaga ställning, kunde uppbåda någon sådan.

Häri genom fick debatten något av sensation över sig. Icke minst statsministerns framträdande väckte uppmärksamhet. Hans försök att framställa generaldirektör Ödeen som den, vilken genom sin verksamhet sparat miljoner åt landet, fick en tvetydig klang i belysning av den revisionsberättelse, som riksdagens revisorer avgivit med deras starkt kritiska inslag just på denna punkt. Statsministern nådde icke annat resultat än att verka endera vilseledd eller att vara ute i avsikt att vilseleda, båda fatala positioner för en regeringschef.

Fallet Ödeen har två betydelsefulla aspekter.

Den *ena* rör själva frågan om biförtjänster. Så långt har otvivelaktigt försvarsministern och regeringen rätt, att det bör vara möjligt att tillåta biförtjänster för ämbetsmän och att detta icke minst kan vara av vikt, då det gäller att härigenom förvärva och binda framstående personer vid statstjänsten. Otvivelaktigt föreligga också svårigheter att härför uppställa fixa gränser. Men även om gränserna icke äro i detalj fixerade, finnas fall, där det icke borde råda meningsskiljaktighet om att alla gränser äro överskridna. Så måste utan någon tvekan vara fallet, när vederbörande bedriver en rörelse, som kan inverka på hans ämbetsutövning som chef för ett statligt verk. Det är icke tillfredsställande ordning att bara invänta komplikationer för att handla. Att styra är även i detta fall att förutse.

Den *andra* och icke mindre intressanta, är den konstitutionella sidan av saken. När riksdagen tagit ett så bestämt ställningstagande i frågan, som i våras skett, hade man som sagt väntat en annan inställning från Kungl. Maj:t än ett liknöjt »jaså». Debatten gav också vid handen, att denna attityd från regeringens — främst i detta fall herr Vougts, bakom vilken väl döljer sig den verkliga resistensen i herr Skölds gestalt — väckte indignation inom riksdagen. Den efterföljande pressdiskussionen har understrukt detta. Riksdagen är icke och kan icke utan självutplåning vara likgiltig för de öden, som möta anmärkningar av dess speciella kontrollorgan. Frågan om krigsmaterielverket och dess chef har härmed fått ett statsrättsligt inslag, som berör frågan om effektiviteten i riksdagens kontrollmakt.

En annan sak är att på grund av föråldrade reglementen riksdagens revisorer numera — särskilt sedan höstriksdagar blivit regel — hava

för kort tid för sin granskning och att avsaknaden av ett mera fast kansli av den art, som står t. ex. sakrevisionen till buds, menligt inverkar på revisorernas förmåga att intränga så djupt i många förhållanden som de skulle önska. En förbättring på denna punkt är ett önskemål, som sedan någon tid tillbaka diskuterats och väl förr eller senare i någon form kommer att upptagas till prövning.

Den pressdiskussion, som efterträtt debatten, har i stort sett gått i enighetens tecken och följt riksdagsopinionen med två signifikativa undantag, herr Vougts gamla organ »Arbetet» och kommunisttidningen »Ny Dag».

Man torde hava rätt att förutsätta att, trots regeringsinsatsen i debatten, frågan ännu en gång blir föremål för regeringens prövning. Skulle så ej bliva fallet, torde den konstitutionella apparaten för missnöjesanmärkning mot det statsråd, som har att bära ansvaret, knappast kunna undgå att träda i funktion.

Statsminister- Det är inte alla statsministrar, som haft tillfälle att **debuten.** i denna sin egenskap tala i riksdagen — det äventyret fingo varken Hamrin eller Pehrsson-Bramstorp uppleva under sin upphöjelses korta månader — och det är få, som beretts lägenhet att där få tala så omgående som exc. Erlander. Det skedde redan dagen efter Per Albin Hanssons jordfästning vid den remissdebatt, som med anledning av begravningen uppsköts ett par dagar. Så okänd som den nye statsministern var för folket i gemen och så överraskande för de flesta, som valet av honom till partiledare kom, är det ingen större överdrift att påstå, att debuten emotsågs med osedvanlig spänning även i det hus, som han tillhört i fjorton år och där han på sistone varit en av de flitigaste talarna från regeringsbänken. Man kan nog fråga, om vår parlamentariska historia har mer än en lika observerad statsministerdebut: Hjalmar Hammarskjölds möte mel andra kammaren efter bondetåget, då han var dristig nog att läsa upp sitt regeringsprogram för den aversionellt inställda kammarmajoriteten.

Det vore svårt att hävda, att exc. Erlanders debut blev lysande. Ingen undrade i och för sig över den starkt synbara nervositeten. Denna var dock en nyhet från den plats, där man i årtal vants att se och höra den orubbligt säkre Per Albin Hansson. Mer förvånade man sig över att statsministern kringgick de flesta spörsmål, som riktats till honom. Han gjorde det med ett visst studentikost humör och han fick vid ett par tillfällen skrattarna på sin sida, när han gick in i närkamp med hr Ohlin om de slutsatser, vartill socialdemokraternas successiva tillbakagång sedan 1940 kan ge anledning. (Remissdebatten kom i andra kammaren genom hr Ohlins ideliga analyser av förskjutningen av partiernas procentuella andel i väljarkåren att till stor del kretsa kring valsiffror, varför det ryktades i kammaren, att talmannen hr Sävström vid avslutningen av debatten tänkt formulera propositionen så: finner kammaren nu procenträkningen avslutad?) Men statsministern tog inte hem något spel. Hans programförklaring inskränkte sig till en sammanfattning av socialdemokraternas i årtal kända och förkunnade socialpolitiska mål. Denna resumé gav

varken i sak eller i nyanser något nytt. Och han kunde inte hålla de bäge oppositionsledarna, hrr Skoglund i Doverstorp och Ohlin, från livet på sig — hr Bramstorp ställde sig som vanligt på en plattform mitt emellan, »auf eine höhere Warte», men överraskade sent på kvällen genom en sällsynt frän, temperamentsfull och farbroderligt respektlös attack i den parlamentariska pedagogikens tecken mot folkpartiets ledare.

Det var ganska naturligt, att oppositionsledarna eftersporde, vilken ställning regeringen i allmänhet och statsministern i synnerhet intog till socialiseringsfrågan efter regeringspartiets motgångar i valet. Hade avfallet bland väljarna från det »statsbärande» socialdemokratiska partiet något att säga regeringsledningen? Och vilken takt ville den nye statsministern förorda när det för partiet gäller att via socialisering, planhushållning eller annan statskontroll förverkliga den »ekonomiska» demokrati, med vilket uttryck partiet sökt popularisera sina maktpolitiska strävanden? Exc. Erlander svarade på allt sätt undvikande. Han hänvisade blott till efterkrigsprogrammet. Dess berömda 27 punkter, yttrade han, hade haft hr Wigforss till huvudförfattare och Per Albin Hansson hade rekommenderat 1944 års partikongress att stadfästa dem. Punkterna gäve uttryck åt det samlade partiets mål. Någon meningsskiljaktighet fanns alltså inte, fortsatte statsministern, och underförstått kunde alla nyfikna genom att köpa skriften få sitt lystmäte av upplysning och klarhet. Detta föranledde hr Skoglund att erinra om att de ofta ställda frågorna om socialdemokraternas framtidsmål hade sin grund i de många olika, oklara och sinsemellan svårförenliga uttalanden, som ledande socialdemokrater gjort senast i valrörelsen. Och dessa dubbeltungade uttalanden från regeringsbanken lära oundvikligen återkomma i framtiden, fortsatte hr Skoglund, såvitt inte exc. Erlander talar hr Wigforss' språk. På denna snabba replik hade statsministern intet att genmäla, sannolikt därför att det inte fanns något att tillägga.

Den andra frågan rörde socialdemokraternas och särskilt exc. Erlanders inställning till kommunisterna. Ämnet hade självfallet aktualiserats främst av valutgången men även i någon mån genom hr Linderoths för svensk nationell livssyn verkligt anstötliga hyllning av Finlands Quisling, Kuusinen. Till svar upplyste exc. Erlander, att hans dagdröm var arbetarrörelsens samling under en hatt. Statsministern myntade visserligen några ironiska satser om kommunisternas brist på originalitet — de hade ju accepterat de 27 punkterna — men det låg mycken högaktning i hans inviter till samarbete i det tänkta enhetspartiets tydliga form. Det vore synd att säga, att kommunisterna visat sig nämnvärt intresserade av att ge upp spelet just nu när de befinna sig i oavvislig tillväxt. De lyssnade mycket övermodigt förströdda till statsministerns samlingsappell. Det är emellertid möjligt att den nye socialistledaren, med sina antecedentia i Clarté, ämnar göra arbetarrörelsens enhetsverk till sin kungstanke i svensk partipolitik. Det var kanske just för detta avsnitt, som han inför öppen ridå efteråt fick motta en uppmuntrande klapp från hr Wigforss — synbarligen blott från honom och ingen annan. Det är föga troligt,

att hr Gustaf Möller, om valet till partiledare och statsminister fallit på honom, skulle ha uttryckt sig i samma urbana form och kommit fram till samma ekumeniska konklusioner vis-à-vis kommunisterna som regeringschefen. Hr Möller var veterligen den ende av statsråden som under valrörelsen frejdigt polemiserade med kommunisterna.

De motgångar, som enhetspartiet led vid valet i Berlin, borde vara lärorika också för de svenska socialdemokraterna, även om förhållandena i ryska zonen och i Sverige givetvis äro högst skiljaktiga. För de flesta människor te sig olikheterna mellan socialdemokraterna och kommunisterna som en skillnad inte till graden utan verkligen till arten. Snarast skulle man vilja tala om två skilda världar i många ideologiska hänseenden. Även om exc. Erlander en tid varit skolminister, överstiger det med visshet hans förmåga att hastigt, om ens någonsin omskola kommunisterna. Det är emellertid inte utan stora farhågor som man genom remissdebatten fick klart för sig, att statsministerns mål är att söka slå ihop de socialdemokratiska och kommunistiska partierna. Det måste väl betyda, att regeringen under sin nya ledning ämnar lägga sin kurs i enlighet med denna baktanke.

10.11. 1946.

»Har ni fått nog? Rösta med republikanerna!» Det var knappast någon som blev överraskad över att resultatet av kongressvalen i Förenta Staterna gick presidenten emot. Under det senaste halvåret har praktiskt tagit intet varit ägnat att stödja hans ställning, under det att han i det ena fallet efter det andra misslyckats eller öppet måst visa sin svaghet. Kontrasten mot företrädaren blir alltmera markerad.

Valet blev emellertid ett verkligt jordskred. Efter att i fjorton år ha haft majoritet i både senaten och representanthuset äro demokraterna nu på båda ställena satta i minoritet. Av representanthusets 435 platser få republikanerna 246 mot förut 192 och demokraterna få nöja sig med 189. I senaten, som endast till en tredjedel stått under omval, få republikanerna 51 platser (förut 39) och demokraterna 45. Republikanerna ha sålunda nu större majoritet än demokraterna hade i föregående kongress. De vid valet avgivna rösterna synas fördela sig med närmare 55 % för republikanerna och 45 % för demokraterna; något oberoende parti av betydelse har denna gång ingenstädes uppträtt. I Roosevelts hemstat New York återvaldes den republikanske guvernören Dewey med inemot 750,000 rösters majoritet, och hans företrädare, demokraten Herbert Lehman, som kandiderade till senaten, blev utslagen av en relativt okänd republikan. Segerns proportioner äro sådana att de synas ha överraskat segerherrarna själva.

Vad är orsaken? Det räcker inte med att hänvisa till att Roosevelt var oöverträfflig eller att efterkrigssituationen är svårbemästrad. En jämförelse med England är belysande: dess situation är ännu svårare, och Attlee är ingen Churchill. Truman har misslyckats helt enkelt därför att han på intet sätt är vuxen sin uppgift. Trots att raden av företrädare är något blandad får man konstatera, att det i våra dagar

inte räcker med personlig hederlighet och anspråkslöshet för att fylla den högsta posten i västerlandets största demokrati. Ett visst, låt vara begränsat mått av politisk begåvning synes vara oundgängligt. Och det har inte Truman lyckats visa prov på. Växer han inte heller nu med uppgiften, är han definitivt förbrukad.

Samtidigt måste det understrykas, att valen måhända skulle ha gått i samma riktning (ehuru antagligen inte så långt) även med en mera framstående president. Icke sällan har en »mid-term election» gått regeringen emot. Det mest kända exemplet är 1918 års val, då Woodrow Wilson — vilkens begåvning ingen vid den tidpunkten tvivlade på — kom i samma läge som Truman nu. Det är betecknande, att den mest omtalade republikanska valaffischen helt enkelt haft texten: »Had enough? Vote Republican!» Redan före krigsutbrottet fanns det en ganska stark reaktion mot New Deal och Roosevelts politik; under kriget bars regeringen upp av den nationella entusiasmen, men därefter har oppositionens chans återkommit med fördubblad styrka. Man är trött på inskränkningar och restriktioner, trött på förmynderskap och reglementering, med ett ord: trött på staten. Att regeringspartiet får bära ansvaret är ganska naturligt, och någon annan opposition än republikanerna kan inte göra sig gällande i Förenta Staternas politik. Paradoxalt skulle man kunna säga, att dessa gynnats av ungefär samma psykologiska faktorer som kommunisterna i Sverige.

Omedelbart efter valet har presidenten i pressen fått diverse välmänta råd och anvisningar, bl. a. att avgå eller bilda ett republikanskt kabinett. Det förefaller högst osannolikt, att en person av Trumans något konventionella typ skulle reflektera på dylika möjligheter, som stå i rak strid mot all politisk tradition i Förenta Staterna. Det skulle ju betyda ingenting mindre än att införa det parlamentariska styrelsesättets grundsatser, och så lätt åstadkommer man inte en konstitutionell omvälvning av denna revolutionerande karaktär. I ett uttalande efter valet har presidenten också hänvisat till den maktfördelningsprincip, som ligger till grund för författningen. Ingenting annat än en påtaglig, hård nödvändighet kan leda till ett motsatt resultat.

Det återstår att se, om konflikterna mellan president och kongress komma att få så våldsam karaktär att något sådant framdeles aktualiseras. Otvivelaktigt blir regeringens handlingsfrihet i hög grad kringskuren. Det är inte nog med att lagstiftningen och finanspolitiken komma att helt bestämmas av kongressmajoriteten. Dessutom blir regeringen för sina viktigare utnämningar och sina överenskommelser med främmande makter beroende av republikanerna i senaten, där dylika beslut måste godkännas, t. o. m. med två tredjedels majoritet.

Vissa möjligheter till praktiskt samarbete existera måhända likväl. Trumans förnämsta tillgång har ansetts vara förmågan att förhandla och nå uppgörelser med senatorer och kongressmän. Eftersom även republikanernas möjligheter att uppnå påtagliga resultat av sitt arbete i viss mån bero av presidentens medverkan — i synnerhet som

dennes veto kan brytas endast med två tredjedels majoritet — bli de möjligen förhandlingsvilliga, åtminstone så småningom. Därtill kommer, att skillnaderna mellan partiprogrammen inte få överdrivas. De amerikanska partierna äro varken idépartier eller klasspartier. Demokraternas konservativa grupp, till vilken bl. a. den nuvarande utrikesministern Byrnes torde få räknas, står särskilt i Södern en bra bit till höger om den »progressiva» riktningen inom det republikanska partiet, och så framskjutna republikanska ledare som Dewey och Vandenberg ha föga gemensamt med Coolidges, Hoovers och Ogden Mills' doktrinära inställning till ekonomiska och sociala problem. Redan på Roosevelts tid gick den politiska frontlinjen i många fall tvärs igenom det demokratiska partiet, och sedan Wallace avpollletterats har regeringen inte längre mycket kvar av New-Deal-periodens ideologi.

Därtill kommer den åtminstone hittills obrutna enigheten i utrikespolitiska frågor. Här hade Roosevelt dragit lärdom av Wilsons misstag och alltsedan krigets början uppehållit intimt samarbete med den republikanska partiledningen. Omedelbart efter årets val visade sig också verkningarna härav, då segerherrarna betygade sin vilja att medverka till fullföljande av de hittills tillämpade riktlinjerna. Det är för övrigt karakteristiskt, att den tidning (Washington Post), som förordat en regeringsombildning, gjort undantag för utrikesministern. Byrnes har i detta fall samma ställning som sin kollega Bevin: han kan allt framgent tala med samma auktoritet som förut på det amerikanska folkets vägnar. Den enda opposition som förekommit har visat sig på andra sidan och dess talesman har som bekant varit Wallace. För hans politiska strävanden innebär emellertid valutgången ett förkrossande nederlag.

På en punkt ter sig framtiden emellertid brydsammare än eljest, nämligen beträffande arbetsmarknaden. Större delen av den amerikanska fackföreningsrörelsen kännetecknas av en ansvarslöshet, som står i stark kontrast till vad vi känna till från England och Sverige. Företagarnas villighet till eftergifter kan knappast antas öka efter valet och under sådana omständigheter kan man befara en serie omfattande arbetskonflikter, inför vilka regering och kongress sannolikt skulle stå tämligen maktlösa. Här ligger den allvarligaste faran, både för republikanernas möjlighet att utnyttja situationen och för Förenta Staternas näringsliv och ställning i världspolitiken.

Det är svårt att avstå från vissa spekulationer också om utgången av 1948 års presidentval. I och för sig är det ingalunda givet, att valvinden den gången blåser åt samma håll som nu. Truman har knappast stora möjligheter att bli omvald eller ens uppsättas som demokratisk presidentkandidat. Ena sig däremot demokraterna om en bestämd linje av det ena eller andra slaget, förkroppsligad i exempelvis Byrnes eller Wallace, ha de måhända bättre möjligheter, i synnerhet om kongressmajoriteten inte förmår nå konkreta arbetsresultat av betydelse. Just nu skulle Byrnes sannolikt komma långt på sin utrikespolitiska prestige; Wallace åter kan möjligen i framtiden bli i stånd att kring sig samla de radikala krafter, som trots allt ha ett betydande potentiellt inflytande. Av de republikanska ledarna står

Dewey tills vidare i förgrunden; och ställningen som framgångsrik guvernör i den politiska nyckelstaten New York har sedan gammalt varit av värde för en presidentkandidat. Men mycket kan hända på två år, och spådomar om valresultat ha i regel visat sig föga pålitliga.

Socialiseringen i Frankrike. Medan samarbetet mellan de i ministärerna de Gaulle och Gouin representerade partierna gnisslade i författningsfrågan, voro de eniga om principerna för socialiseringsreformen, som hittills omfattar kolindustrin, den elektriska industrien jämte gastillverkningen, försäkringsväsendet och storbankerna. Att det katolska folkpartiet (Mouvement Républicain Populaire, MRP), som pläderar för en moderatliberal politik, efter befrielsen i princip accepterade socialiseringsreformen, berodde därpå, att den katolska arbetarorganisationen påyrkade i likhet med Confédération Générale du Travail (CGT, Frankrikes LO) och kommunisterna en successiv socialisering av den industriella produktionen.

I motiveringen till socialiseringsreformen heter det bl. a., att reformen åsyftar att ge nationen full och oinskränkt äganderätt till produktionsmedlen, och i fortsättningen talas det än om nationen och än om staten. Motiveringens författare sätter alltså likhetstecken mellan nationen och staten. Men de äro skilda begrepp. Vad är praktiskt taget staten? Diktatorn kan säga som Louis XIV: »L'Etat, c'est moi», och ett dominerande politiskt parti eller en parlamentarisk falang kan säga: staten, det är vi. Men varken en diktator eller en partidiktatur kunna identifiera sig med nationen. Reformens ingress: att »ge nationen» äganderätt till produktionsmedlen, bär Moskvas signatur. På en sådan fras ur den bolsjevikiska propagandan baseras socialiseringsreformen! Att detta innebar en underskattning av det franska folkets politiska intelligens, ha folkomröstningen den 5 maj och valen till den andra konstituerande nationalförsamlingen den 2 juni till full evidens visat. Även de senaste valen, som resulterade i en borgerlig majoritet. Motiveringen saknar övertygande sakskaäl av den enkla orsaken, att sådana finnas ej. Men det ges många svepskaäl för ett statsvälde. L'ancien régime före 1789, som inte var något annat än ett ekonomiskt och politiskt statsvälde, då utövat av kungen och adeln, baserades på fraser, i vilka den maktägande klicken identifierade sig med nationen. Nu vilja de röda reetablera detta statsvälde, men ändå ha de panna att kalla franska högern, katolska folkpartiet och radikalerna, som slå vakt kring Revolutionens av Stalins och Molotovs hejdukar hotade principer — individens frihet, den enskilda äganderättens okränkbarhet och det privata initiativet — för »reaktionära»! I så fall är också Marseljäsen »reaktionär». Den är nu liksom för 150 år sedan den franska nationens sång i kampen mot frihetens fiender.

Efter dessa korta kommentarer till den franska socialiseringsreformens motivering följer här en exposé av kolindustriens, den elektriska industriens och gastillverkningens samt försäkringsväsendets förstatligande. (Den franska bankreformen har förf. analyserat i Svensk Tidskrift nr 5, 1946.)

I ingressen till lagen angående *kolindustriens* socialisering citeras de yrkanden om denna industris effektivisering, som otaliga gånger framförts av näringslivets representanter i regering och parlament under de senaste decennierna. Denna effektivisering kräver, heter det, att gruvarbetarna öka arbetstakten — en, som vi skola se, obefogad admonition till arbetarna av kommunisterna och deras vasaller i socialistpartiet. I ingressen får man också veta, att arbetarna aldrig kunna förnimma »arbetets glädje» och inte kunna stimuleras till nya ansträngningar, samt att ingen produktionsökande modernisering kan genomföras, så länge som gruvdriften dirigeras av privata bolag. Konklusion: endast kolindustriens socialisering kan lösa detta på en gång psykologiska och ekonomiska problem.

Men vad säga fakta? — naturligtvis ignorerade av socialiseringsivrarna. Visserligen var den franska kolindustrien ett stycke efter den engelska och tyska under mellankrigstiden, men den gick dock ständigt framåt, och det fattades varken arbetsglädje eller produktionsstegrande tekniska förbättringar under den fria företagsamhetens regim, vars framåtanda bl. a. manifesterades i nya krav på tekniska och administrativa reformer, som också realiserades trots den röda falangens motstånd i tredje republikens parlament. Och denna nu under en fördummande socialiseringspsykos förkättrade fria regim gjorde vida mer för arbetarnas ekonomiska välfärd än vad staten gjorde för arbetarna och tjänstemännen vid exempelvis les Chemins de fer d'État. Än vidare. Den privata kolindustrien klarade före ockupationen inte blott det ekonomiska utan även det psykologiska problemet så bra, att förf. vid ett besök på 1930-talet i ett av Nordfrankrikes gruvdistrikt bevitnade, hur arbetarna körde ut ett par kommunistagitatorer och deklarerade, att »notre patron est bon et juste», och att »vi känna oss som ett med företaget». Kan denna samhörighetskänsla någonsin bli förnimbar i en socialiserad kolindustri eller i ett förstatligt företag? Säkert inte. Det personliga fattas. Le patron är då remplacerad av ett byråkratiskt kommissionssystem, som varken kan skapa arbetsglädje eller sporra till nya tag.

Innan man beslöt att genomföra kolindustriens integrala socialisering, ville man först — det var på hösten 1944 efter befrielsen — göra socialiseringen partiell, och till försöksobjekt utvaldes kolgruvorna i Nordfrankrike, medan de andra franska koldistrikten tills vidare skulle få vara i privat ägo. Man ville jämföra socialiseringsregimens och det »efterblivna privatkapitalistiska systemets» produktionskapacitet. Den röda falangen ansåg ett fiasko för socialiseringsregimen vara absolut uteslutet. Resultatet? De officiella rapporterna visade, att medan de socialiserade nordfranska gruvornas produktion minskades, ökades kolgruvornas produktion i de fria distrikten och även tekniskt distanserade de fria gruvorna de förstatligade tack vare de enskilda bolagens praktiska initiativ, vilkas realisering inte fördröjdes av remisser till en massa kommissioner, för att nu inte nämna, att bland gruvarbetarna i de fria distrikten var moralen vida bättre än bland arbetarna vid de socialiserade gruvorna, där arbetstakten mer

och mer sackade av, ja där till och med demonstrationer med krav på en återgång till det gamla systemet förekommo.

Efter detta väntade man, att socialiseringsfalangen skulle skrinlägga planerna på hela kolindustriens förstatligande. Men så skedde ej. Doktrinerna först och främst. Terrängen skall rätta sig efter kartan. På order från Moskvaregeringen bagatelliserades de fria kol-distriktens produktionsökning. Det beslöts, att hela kolindustrien snarast möjligt skulle ställas under samma bevisligen produktionshämmande statsregim som de nordfranska gruvorna.

Socialiseringskommissionen har uppgjort följande produktionsprogram: år 1946 55 milj. ton och vartdera av åren 1947—53 75 milj. ton. Vad beträffar åren 1946—47, anser expertisen programmet vara absolut realiserbart, och det är högst tvivelaktigt, om årsproduktionen under perioden 1948—53 kan drivas upp till 75 milj. ton. Med en fri regim hade det, att döma av statistiken från mellankrigstiden, uppenbarligen varit lättare att kanske redan 1947 öka årsproduktionen till den i programmet angivna kvantiteten. Det är inte uteslutet, att staten förr eller senare måste tillgripa diktatoriska tvångsåtgärder mot gruvarbetarna, och det är inte minst denna eventualitet, som gjort socialiseringen allt annat än populär bland intelligenta och klarsynta arbetare.

En särskild kommission har tillsatts med uppgift att leda och organisera ej blott kolindustrien utan även övrig energiproduktion: elektrisk industri, gastillverkning, vattenkraft och atomenergiens industriella exploatering. Socialiseringens motståndare ha intet att anmärka mot inrättandet av en dylik kommission, men de ha framhållit, att detta mycket väl låter sig göra utan socialisering. Det för en utbyggnad av energiproduktionen erforderliga kapitalet kan satsas av de enskilda företagen i olika energibranscher, under förutsättning att vinsten inte alltför hårt beskattas.

Medan kolindustrien under den fria regimen hade en synnerligen solid ekonomi, ha de socialiserade företagen i stor utsträckning nödgats uppta lån mot statsgaranti. De förstatligade nordfranska gruvorna, som under den fria regimen voro vinstgivande, gå med förlust trots de stigande kolpriserna, och flera företag skulle inte ha kunnat fortsätta driften, om de ej erhållit betydande lån av staten. Beträffande de i våras socialiserade övriga kolgruvorna föreligga ännu inga uppgifter, men enligt en av den franska industriens Paris-tidningar, *L'Economie*, komma även dessa gruvor att gå med förlust. Under den fria regimen voro de mycket lukrativa affärer.

Den socialiserade kolindustrien är ett statsmonopol, les Charbonnages de France, dirigerat av en kommission, som fastställer produktionsprogrammen, ger detaljerade direktiv och övervakar den tekniska forskningen. Kommissionen består av 18 ledamöter, nämligen 6 regeringsrepresentanter, 2 industri- och 4 konsumentdelegater samt 6 ombud för de socialistiska fackföreningarnas landsorganisation, CGT, det kommunistiska fackförbundet och den katolska fackorganisationen. Gruvtekniken är inte alls representerad. Med de 4 konsumentdelegaterna, som stå fackföreningarna nära, och de 6 arbetarombuden

anses den röda falangens dominans inom kommissionen vara tills vidare tryggad. Under den centrala kommissionen sortera ett antal lokala kommissioner, även de utan tekniker men med en talrik kommunist- och socialistrepresentation; de ha att med beaktande av läget inom resp. distrikt verkställa centralkommissionens beslut.

Den 28 mars i år antog konstituerande nationalförsamlingen ett lagförslag om socialisering av den *elektriska industrien och gästverksamheten*. Enär denna strukturreform avsåg ett vida större antal företagsenheter än förstatligandet av kolindustrien, blev debatten i parlamentet och pressen mycket animerad och hotade ibland att spränga den dåvarande regeringsmajoriteten.

Resultatet blev i viss mån en kompromiss men på det hela taget en framgång för det röda blocket. Det har naturligtvis inte varit någon svårighet att dekretera, att den franska elektricitets- och gasindustrin från och med dagen för lagens promulgering är i statens ägo (artikel 1), men att lösa det med socialiseringen förknippade tekniska, ekonomiska och administrativa problemkomplexet är en svårare uppgift; lagstiftaren har försökt skjuta ifrån sig denna genom att hänvisa till specialförordningar, som skola utfärdas senare. Sålunda skall ersättningen till aktieägarna och entledigad personal (många ha mistat sitt levebröd inom ifrågakvarande och andra socialiserade branscher av näringslivet) fastställas först längre fram, ehuru rätt och billighet kräva, att ersättnings- och personalfrågorna regleras före en industris eller företagsgrupps socialisering. Utländska intressenter i Frankrikes elektriska industri ha uttryckt sitt missnöje genom vederbörande regeringar, vilka antytt handelspolitiska represalier, om skälig ersättning i guldfrancs eller dollar icke lämnas.

Enligt lagen skola de socialiserade företagen inom ifrågakvarande industribranscher dirigeras av två centralkommissioner, *Electricité de France et Gaz de France*, under vilka distriktkommittéer sortera med uppgifter, som skola fixeras före den 31 mars 1947. Till dess förvalta centralkommissionerna, industriellt och kommersiellt, samtliga förstatligade el- och gasverk genom ad interium utsedda delegater för de olika distrikten. I centralkommissionerna ha konsumenternas och arbetarorganisationernas representanter en dominerande ställning. Kommissionerna äro tillförsäkrade en »viss finansiell autonomi», som socialist- och kommunistpressen anser »möjliggöra en affärsmässig skötsel» av den franska gas- och elektricitetsindustrin. Den industriella och tekniska expertisen är emellertid så underrepresenterad, att det enligt facktidsskrifter inte kan bli tal om en produktion med samma goda affärsresultat som under den fria regimen.

Socialiseringen omfattar alla el- och gasverk i Kontinental-Frankrike (även el-företag av exempelvis ASEA- och L. M. Ericsson-typen). Har ett företag filialer i de franska kolonierna och protektoraten, blir endast dess egendom i moderlandet förstatligad. Om företag inom andra branscher av näringslivet ha installationer för framställning av gas och elektricitet, bli dessa installationer förstatligade, vilket sker under överinseende av en »comité mixte», där staten och vederbörande företag äro representerade.

Ersättningen till aktieägarna är ännu ej fixerad, men lagen innehåller flera alternativa förslag.

Förstatligandet av el- och gasindustrien har föranlett många protester, även från arbetarhåll. Som gaskonsumenter ha Paris' arbetare efter socialiseringen fått vidkännas en tariffhöjning med 60 %, vilket motiveras med att ett statligt monopol ej kan bära ett underskott. Därjämte ha kommissionerna för den socialiserade gas- och elindustrien ersatt de förutvarande prestationslönerna med genomsnittslöner, och detta har medfört en sänkning av såväl produktionen som arbetarnas levnadsstandard.

Till slut några ord om det franska *försäkringsväsendets* socialisering. Det har aldrig varit, vad det nu (tills vidare endast partiellt) blivit — monopolistiskt. Och detta på tillskyndan av hrr Blums och Cachins partier, som i valtider gå fram under parollen: Ned med monopolen! Enligt senaste statistik (1944) bedrevo i Frankrike 967 fristående bolag försäkringsrörelse, av vilka 482 franska och 485 utländska. De utländska bolagen äro alltså i majoritet, men det är att märka, att de franska försäkringsbolagen ha ett betydande antal filialer i utlandet. Tack vare snabba och framsynta initiativ ha de franska företagen successivt stärkt sin position både i ut- och hemlandet.

I debatten om försäkringsväsendets förstatligande hade till en början den integrala socialiseringens förespråkare ett klart övertag, men med hänsyn till det utländska inflytandet i branschen måste de till slut acceptera en kompromiss, innebärande att endast försäkringsbolag av »trustkaraktär» skulle socialiseras.

Den statliga försäkringszonen omfattar 32 företag. Även i fråga om denna socialisering är ersättningen till aktieägarna och entledigad personal inte ännu fastställd. Den förstatligade zonen dirigeras av två nya ämbetsverk, le Comité National des assurances och la Caisse Centrale de réassurance, med representanter för regeringen, arbetarorganisationerna och försäkringsexpertisen. Denna överraskande uppmärksamhet gentemot den tekniska expertisen kan betraktas som ett erkännande av fackföreningsdelegaternas inkompetens att sköta försäkringsrörelsen. Det torde inte dröja länge, förrän socialiseringsfalangen nödgas underordna sig expertisen även i kol-, elektricitets- och gasindustrierna.

Jean Guy.

Det slutliga valresultatet. I Svensk Tidskrift, häfte 6, gjordes några beräkningar av valresultaten, grundade blott på de preliminära röst-siffrorna. De definitiva resultaten skola här nedan sammanställas och kommenteras.

De definitiva valsiffrorna innebära icke obetydliga förskjutningar jämfört med de preliminära T.T.-rapporterna. Det är speciellt högern, som förbättrat sin ställning med 6 landstingsmandat och över 26,000 röster. De slutgiltiga valsiffrorna för hela landet äro (siffrorna för 1944 inom parentes): H. 494,776 (488,921), Bf. 451,952 (421,094), Fp. 520,160 (398,293), S. 1,477,683 ((1,436,571), K. 371,917 (318,466). Förde-

Dagens frågor

lade på landstingsmannavalet och stadsfullmäktigevalet i de sex storstäderna, som ej tillhöra landsting, bli siffrorna följande:

Stadsfullmäktigevalet i storstäderna.

H.	Bf.	Fp.	S.	K.	Ö.
157,084 (149,837)	295 (1,680)	136,651 (87,570)	308,973 (301,916)	129,504 (108,242)	5,238 (17,171)

Landstingsmannavalet.

H.	Bf.	F.	S.	K.
337,692 (339,084)	451,757 (419,414)	383,509 (310,723)	1,168,710 (1,134,655)	242,413 (210,224)

Mandatfördelningen blev för hela riket: Högern 213 (— 63), bondeförbundet 242 (+ 31), folkpartiet 244 (+ 76), socialdemokraterna 742 (— 83), kommunisterna 107 (+ 66) och övriga, d. v. s. Medborgarförbundet i Hälsingborg 3 (3). Fördelningen mellan landsting och storstäder var för högerns del 137 och 76, för bondeförbundet samtliga 242 i landstingen, för folkpartiet 185 och 59, för socialdemokraterna 564 och 178, för kommunisterna 53 och 54 och slutligen för övriga 3 mandat till storstäderna.

Om samma röstetal erhållits vid ett andrakammarval, skulle det inneburet endast smärre förskjutningar. Högern skulle då ha fått 36 mandat mot 39 nu, och förlusterna skulle gått ut över Stockholms stad, Kopparbergs och Jämtlands län (i de bägge senare länen med ytterst knapp marginal). Bondeförbundet skulle ha gjort 3 förluster, i Kristianstads, Skaraborgs och Kopparbergs län, men vunnit 2 mandat, det ena i Blekinge och det andra i Gävleborgs län. Resultatet skulle alltså blivit en förlust, d. v. s. 34 mandat. Folkpartiet skulle ha vunnit 9 mandat, i Stockholms stad 2, samt vardera ett i Stockholms, Kristianstads, Skaraborgs, Kopparbergs och Jämtlands län samt i Fyrstadskretsen och Göteborg. Socialdemokraterna skulle fått vidkännas en förlust av 6 mandat, därav 2 i Stockholms stad, ett i vardera Stockholms, Blekinge och Gävleborgs län samt i Fyrstadskretsen. Kommunisterna skulle ha förlorat ett mandat i Göteborg och vunnit ett i Stockholm och ett i Kopparbergs län. Partiställningen skulle alltså ha blivit: H. 36, Bf. 34, Fp. 35, S. 109 och K. 16 mandat.

Det kan vara av intresse att se, hur mycket de olika partiernas mandat ha kostat i röster. Om man räknar med hela riket, d. v. s. såväl landstingsmannavalet som storstadsvalet, finner man, att kommunisterna betalat mest, d. v. s. 3,475 röster per mandat, därefter kommer högern med 2,323 röster, folkpartiet med 2,132 röster och socialdemokraterna 1,991 röster. Bondeförbundet har ej behövt betala mer än 1,868 röster för sina mandat. Medeltalet per mandat är 2,142 röster.

Om man sedan fördelar mandaten mellan landsting och storstäder, finner man att varje landstingsmandat kostat kommunisterna 4,574 röster, högern 2,465, folkpartiet 2,073, socialdemokraterna precis en röst

mindre, d. v. s. 2,072 röster och bondeförbundet endast 1,866 röster. Medeltalet är i detta fall 2,189 röster.

Vad storstäderna beträffar äro även här kommunisternas mandat dyrast, 2,398 röster, därefter folkpartiets 2,316 röster och högerens 2,067 samt socialdemokraternas billigast, d. v. s. 1,736 röster, vilket är betydligt under medeltalet 1,994 röster.

Om man gör det tankeexperimentet, att samtliga landstingsområden skulle utgöra en enda stor gemensam valkrets, finner man, att valet då skulle inneburi 536 borgerliga mandat i stället för 564 och 645 socialistisk-kommunistiska i stället för 617. Fördelningen skulle ha blivit: H. 154 (137), Fp. 207 (242), Bf. 175 (185), S. 535 (564) och K. 110 (53).

En mera sannolik valmetod vore emellertid, att varje landstingsområde skulle utgöra en valkrets. Det slutliga resultatet skulle emellertid bli tämligen likartat det föregående. Den borgerliga kartellen skulle ha erhållit 538 mandat mot 564, fördelade på högern 151 mot 137, folkpartiet 211 mot 242, bondeförbundet 176 mot 186. Socialdemokrater och kommunister skulle tillsammans erhållit 643 mandat mot nu 617, varav de förra 539 mot 564 och de senare 104 mot 53. En sådan valkretsindelning skulle exempelvis ha inneburi, att högern i Örebro län, som nu endast har 2 mandat för sina 11,821 röster, då bondeförbundet fått 7 mandat på 13,854 röster och folkpartiet 11 mandat på 20,964 röster, i stället skulle erhållit 5 mandat samt bondeförbundet och folkpartiet vardera 6 och 9.

Om varje storstad utgjort en enda valkrets skulle det sammanlagda resultatet endast inneburi mycket små ändringar. Den borgerliga kartellen skulle erhållit precis samma antal mandat, men högern skulle ökat med ett på folkpartiets bekostnad. Socialdemokraterna skulle ha behövt släppa till två mandat, ett till kommunisterna och ett till gruppen övriga, d. v. s. Medborgarförbundet i Hälsingborg.

Den verkliga barometern, vad det gäller partiernas framgångar och motgångar, är den procentuella andelen i valmanskåren. För hela riket är denna andel efter 1946 års val för högern 14,9 %, bondeförbundet 13,6, folkpartiet 15,7, socialdemokraterna 44,5 och kommunisterna 11,2 och övriga 0,2 %. Fördelat mellan landsting och storstäder äro siffrorna:

	H.	Bf.	Fp.	S.	K.	Ö.
Landsting	13,1	17,5	14,8	45,2	9,4	—
Storstäder	21,3	—	18,5	41,9	17,6	0,7

För hela riket innebär detta, att högern förlorat 0,9 av den procentuella andelen i valmanskåren sedan 1944, bondeförbundet har precis samma andel, folkpartiet har vunnit 2,8, socialdemokraterna förlorat 2,0 och kommunisterna vunnit 0,9. Arbetarpartierna ha minskat sin andel från 56,8 till 55,7.

Inga Olsson.

Slutkampen om den tysk-polska gränsen. I sitt anspråk på västgränsen längs Oder och Lausitzer Neisse äro alla polacker — bortsett från en liten del av de politiska emigranterna — eniga. De motive-

ringar, som lämnas för detta krav, äro emellertid ojämna. Svagast äro de äldre historiska argument, som visserligen kunnat påvisa, att innan de tyska kolonisterna under den tidigare medeltiden »ridit mot öster», polacker varit bosatta i Schlesien och andra nära besläktade slaviska stammar i Pommern; tyska förhistoriker ha däremot framhållit, att dessa slaver kommit dit först under folkvandringen och att dessförinnan germanska folk bott i dessa trakter. Den opolitiska arkeologien har slutligen konstaterat, att före slaver och germaner helt andra urinvånare haft sina boplatser vid Oder, nämligen folkstammar av illyrisk härkomst, som senare gått under.

Men de polska kraven på slutgiltig bekräftelse av de provisoriska Potsdamgränserna äga ännu andra verkningsfullare motiveringar. De stödjä sig på den nyaste historiens obestridliga faktum, nämligen att den tyska krigföringen mot Polen politiskt och militärt haft karaktären av ett angrepp, och de härleda härur Polens rätt på en full gottgörelse för de svåra lidanden det polska folket utstått och på en hållbar defensivgräns. Slutligen kan den polska politiken även peka på den omständigheten, att i öster stora områden avträtts till Sovjetunionen och att den där bosatta nationella polska befolkningen behöver andra boplatser. Inom sina nuvarande gränser skulle Polen i stället för i genomsnitt 90 invånare per km² före kriget ha en befolkning av 70 invånare per km², varigenom dess överbefolkning av jordbrukare skulle elimineras utan att folkbrist behövde uppstå. Många europeiska stater uppvisa ju lägre befolkningssiffror på samma yta. En polsk statistiker av vetenskaplig rang, dr Rajmund Bulawski, har för övrigt med stöd av tysk facklitteratur sökt bevisa, att efter genomförd inre kolonisation inom Tyskland där skulle finnas tillräckligt åker- och ängsmark för den tyska agrarbefolkningen. Hans sakliga tankegångar förtjäna redan därför internationellt beaktande att de utan tvivel åter komma att dyka upp i den diplomatiska diskussionen om fredsfördraget med Tyskland. Ett vetenskapligt utskott under ordförandeskap av professor Goetel, rektor vid Krakaus bergakademi, bland vars medlemmar förutom Bulawski märkas flera namnkunniga historiker, geografer och geologer, är ivrigt sysselsatt med att förbereda Polen på denna diplomatiska slutkamp.

I Warszawa var man emellertid i början ej lika enig angående frågan om hur Polen skall inrätta sin politiska strategi vid denna upp-görelse i gränsfrågan, som man hade varit, när det gällde själva kravens uppställande. Visserligen rådde inga meningsskiljaktigheter om, att det gällde att så snabbt som möjligt skapa fullbordade fakta i de »återvunna områdena». Industrialiseringen har där också i en hel rad av smälthyttor, gruvor och fabriker verkligen redan påtagligt närmat sig förkrigsstadiet men givetvis ännu ej hunnit uppnå detta. T. o. m. så komplicerade företag som porslinsfabriker och glashyttor i Nedre Schlesien äro i gång. Kolehöjningen överträffar i många gruvor i Waldenburgområdet t. o. m. förkrigsproduktionen — visserligen med hjälp av tysk arbetskraft, som blott långsamt ersättes av polska repatrianter från Ruhr och Nord-Frankrike. Hela den industriella treårsplanen, som i sin tur utgör grundvalen för en hel rad

av Polens handelsavtal med andra europeiska stater, kan utan de f. d. tyska provinserna överhuvudtaget icke genomföras. Först nästa år torde det bli möjligt att efter krigshärjningar och folkomflyttningar kunna överblicka den agrariska utvecklingen i denna landsdel. Vojvoden i Nedre Schlesien räknade ut för förf., att under år 1946 20 % av åkermarken i hans provins är obrukad. I Pommern torde härmed förhålla sig ännu mindre gynnsamt. Men dessa en omvälvande övergångstids företeelser bevisa föga om det i framtiden blir möjligt för Polen eller ej att utnyttja dessa områden.

Vilken av de utslagsgivande stormakterna skall nu stödja de polska anspråken? Vem kommer att bekämpa dem? Warszawaregeringens politiker räkna först och främst med att i denna fråga möta det tyska folkets samlade motstånd. Icke ens Ostzonens enhetssocialister ha under den senaste valkampanjen hållit fast vid sin partiordförande Piecks linje, ännu i somras antydde denne offentligen, att Tyskland måste och kan avstå från områdena bortom Oder, om det i stället behåller Rhengränsen och Ruhr. Men denna valtaktiska svängning hos den yttersta tyska vänstern uppfattas här icke som ett tecken på att Moskva icke fullt skulle stödja den polska gränspositionen. Efter Molotovs sista yttranden i denna fråga sätter man i Polen mycket tillit till den östra bundsförvantens hjälp, då Ryssland ju på linjen Triest—Stettin söker utbygga sin egen främre säkerhetslinje som en slavisk vall. Moderata polska kretsar äro visserligen av den uppfattningen, att den ryska betäckningen på denna front kunde visa sig otillräcklig. Enligt deras mening skulle dessutom stöd i väster behövas och i detta syfte borde bondeledaren Mikolajczyk's förbindelser till London och Washington utnyttjas. Mikolajczyk, som ju fortfarande är nominell vicepresident, räknade utan tvivel själv med en sådan möjlighet och stödde härpå en del av sina inrikespolitiska förhoppningar och ambitioner. Byrnes' tal i Stuttgart och Bevins förklaring i underhuset den 22 oktober, som ännu tydligare tog Tysklands parti och kritiserade Polen, inneburo slutet på sådana förhoppningar. Man har här uppfattat den engelska utrikesministerns uttalande så, att han ämnar sätta en viss inrepolitisk regimändring i Polen som villkor för sitt gillande, så snart en slutgiltig bekräftelse av Potsdamötets gränsdragning skulle bli aktuell. De regerande polska vänsterpartierna äro emellertid icke beredda att betala ett sådant pris. De räkna med att vid den slutliga fredsuppgörelsen helt andra frågor komma att dominera engelsmannens och amerikanarnas intressen. Västmakterna skulle också vara ur stånd att utöva något som helst verksammare tryck vid Oder. Utslagsgivande — anse de — komma i denna zon redan till följd av ockupationsstyrkornas fördelning att förbli ryssarna, som också ha mera reella intressen att försvara där.

Den sålunda fastslagna polska taktiken varslar om att hela frågan om Tysklands östra gräns i den diplomatiska slutkampen ännu en gång kommer att bli häftigt omstridd. I praktiken har man i Warszawa avstått från att i förväg förvärva alla allierade stormakters gillande av de egna kraven. Man förlitar sig på att ingen skall riskera försöket att mot Polens och Rysslands vilja ännu en gång ändra

det nuvarande läget. En inrikespolitisk följd härav kommer att bli Mikolajezyks och hans bondepartis ytterligare politiska utestängning såsom vänner till de mot Polen ovänligt sinnade Västmakterna. Utrikespolitiskt innebär denna utveckling att Warszawa även i framtiden kommer att vara bundet vid Moskva. Alla de kretsar inom det polska folket, som räkna med en ogynnsam fortsättning eller t. o. m. skärpning av relationerna mellan öst och väst, se detta med sorg. Regeringen delar däremot Stalins optimistiska åsikt, att det egentligen ej finns några tillräckliga grunder för en aktuell världspolitisk konflikt.

Weimarflaggan till heders igen? Enligt vad en i Berlin stationerad Reuterkorrespondent kunnat meddela den 6/11 går den första tyska flagga, som hissas officiellt efter det hakkorsflaggan halats ned, i topp i Stuttgart den 10 december i år. Symboliskt nog blir det den svart-röd-gyllene flaggan för staten Württemberg-Baden, som börjar sin officiella tillvaro den dagen med att lantdagen inkallas efter att ha valts den 24 nov.; samma dag skall också folket i folkomröstning godkänna de 108 artiklarna i statens författning. Det ser ut som en tanke att den första officiella flaggan i det efterhitlerska Tyskland just kommer att visa den 1933 hädangångna Weimarrepublikens färger kring vilka alltid stått strid. Annars kan man nog säga att det svart-röd-gyllene riksbanéret har gammal hävd ända från det medeltida tyska kaiserriket, sålunda var den första tyska republikens flagga minst lika ärorikt förknippad med den tyska historiens traditioner som någonsin den svart-vit-röda riksflaggan. Även de tyska studentorganisationer som år 1818 — såsom revolutionära patrioter i opposition mot Metternichregimen — sammanslöt sig till de ryktbara Allgemeine Deutsche Burschenschaften, valde de svart-röd-gyllene färgerna som fosterländskhetens och frihetskampens symbol. Och det tyska oppositionsparlament som år 1848 ivrade för ett demokratiserat Tyskland bestämde den svart-röd-gyllene flaggan som tyska förbundsfärger. Så kan det slutligen nämnas, måhända som ett kuriosum, att år 1871, då det nya Tyska riket tillkom, det just var landet Bayern som yrkade på svart-röd-gyllen i stället för den sedan beslutade svart-vit-röda fanan!

Då Weimarförfattningens fäder slutligen år 1919 gav sin officiella välsignelse åt den svart-röd-gyllene riksflaggan i stället för den röda, som vajat över novemberrevolutionen, innebar beslutet en kompromiss mellan socialdemokratin å den ena och de borgerliga s. k. »förförrepublikanerna» (demokrater och centrumkatoliker) å den andra sidan. Spartakusrörelsen och de oavhängiga socialisterna till vänster om de regerande socialdemokraterna (»ministersocialisterna») har aldrig velat godta den »svala» kompromissrepublik som utåt symboliserades av den historiskt sett kanske en smula revolutionära men i själva verket samförståndsflaggan svart-röd-gyllen. Och på samma sätt enades högeroppositionen — från de moderata folktoppartisterna över de tysknationella till nazisterna — i en kompakt enhetsfront som opponerade mot svart-röd-gyllen och identifierade sina kampsyften

med den gamla kaiserflaggan svart-vit-röd. Hakkorsflaggan blev aldrig riktigt populär som riksflagga ens hos nazisterna, innan Hitlerregimen stadgade den som officiell tysk symbol. Men detta skedde dock först så sent som i nov. 1935 i samband med de beryktade Nürnberglagarna. Till en början nöjde sig den nazistiska regeringen med att helt ignorera Weimarrepublikens banér och att återinsätta den gamla tyska riksflaggan, d. v. s. den svart-vit-röda, i dess officiella värdighet. Möjligtvis bestämdes detta de nazistiska myndigheternas beslut i flaggfrågan först av en smula hänsyn till de tysk-nationella regeringskollegerna och främst även till rikspresidenten von Hindenburg, som ju blivit marskalk under Hohenzollernregimen.

Riktigt helhjärtat har det tyska folket efter novemberrevolutionen nog aldrig omfattat Weimarrepublikens flagga. Flaggstriden för och emot än svart-röd-gyllen än svart-vit-röd upprörde tidvis de politiska lidelserna till den grad att den demokratiska regimen själv blev till måltavla. En sista rest av tvekan och eftertankens kranka blekhet förrådde sig i kompromissen — ännu en bland många andra — som bibehöll svart-vit-röd som den tyska republikens handels- och sjöfartsflagga, visserligen med en liten, knappast synlig svart-röd-gyllen »gös» i ena översta kanten. För oppositionen till vänster föll det sig icke svårt att sätta den satiriska beteckningen »den svart-vit-röd-gyllene republiken» på den Ebert-Hindenburgska statsformen.

Ännu en gång skall så den svart-röd-gyllene flaggan vaja över Tyskland, låt vara än så länge endast över staten Würtemberg-Baden. Denna flagghissning i Weimardemokratins tecken sker ännu innan Tyskland fått någon centralisering; något rike kan det ju än mindre vara frågan om. »Tyskland är som land och stat till större delen förstört, och resterna befinner sig i förfall, politiskt, socialt, ekonomiskt, andligt, kulturellt. Tyskland av i dag ser redan ut som en skådeplats för nästa krig skulle se ut.» Så har f. socialdemokratiska riksdagsmannen Kurt Heinig, tysk flykting i Sverige som i våras återsett sitt gamla fädernesland, i en svensk tidning sammanfattat sina intryck. Och tyska flyktingar som i höst farit kring i Tyskland har endast kunnat bekräfta detta värdeomdöme. Den svart-röd-gyllene flagghissningen som går av stapeln den 10 december kan nog inte fränkännas ett visst traditionsmättat symbolvärde. Icke minst det redan ryktbara Berlinvalets resultat, men också de kristna demokraternas röstningsvinster över hela Tyskland ger möjligtvis skäl för antagandet att den Ehrenrettung den svart-röd-gyllene flaggan nu får uppleva rent psykologiskt kan främja det demokratiska Tysklands sak.

Günter Dallman.

Tegnér-jubileet. 100-årsdagen av Esaias Tegnér's död den 2 nov. 1846 har verbörligen firats både i Växjö, där skalden verkade sina sista tjugo år, och framför allt i Lund, där firandet blev en akademisk högtid av glansfullt slag. Kronprinsens, kronprinsessans och prins Vilhelms närvaro samt Svenska akademiens representation genom dess ständige sekreterare Anders Österling, som i en högstämmd minnesdikt hyllade skaldens minne, gav åt festen en prägel av en hela

svenska folkets angelägenhet. Dessutom var släkten representerad av flera medlemmar, däribland Torsten Tegnér. Som ett praktiskt påtagligt resultat kvarstår bildandet av ett Tegnér-samfund med uppgift att vårda det tegnérska arvet, utge vetenskapliga undersökningar belysande Tegnér's liv och gärning och en ny kritisk upplaga av Tegnér's skrifter, ev. instifta ett pris som belöning för något därav förtjänt arbete, sålunda ett både omfattande och stimulerande program. Lagom till jubileet förelåg också en minnesskrift, utgiven av Lunds universitet, »Esaias Tegnér. Studier till hans person och verk».

Självfallet har i samband med jubileets firande den frågan ställts, om 100-årsminnets firande är mer än en konventionell akademisk högtidlighet, om med andra ord Tegnér alltjämt är en levande makt i vårt folks liv. Svaret kan formuleras olika och har också gjorts det.

I den innehållsrika inbjudningsskrift, som universitetets rektor teologen Johannes Lindblom, utsände till festen, genomgår han på ett ytterst fängslande och lärorikt sätt hur Tegnér vid tidigare minnesfester uppfattats av den då levande generationen. Rikedom i Tegnér-traditionen visar sig i att Tegnér vid olika tillfällen setts ur skilda synpunkter. Än har man lagt tyngdpunkten på hans liberalism, än på den skandinaviska idén, än på honom som nationalskald. Jämsides med den beundran, som tagit sig uttryck på detta sätt, har dock tidvis rätt rätt stor likgiltighet för den tegnérska dikten. För den poetiska realismen i Runebergsk anda var denna dikt för högtflygande, storsvulen och pompös, för åttiotalets antiidealister betydde Tegnér's tro på eviga idéer något förljuget verklighetsfrämmande, något av livslögn, såsom Lindblom träffande framhåller. Och i vår tid kan man ej vänta att Tegnér's diktning skall ha högkonjunktur. Men innebär detta att Tegnér definitivt är död, och att firandet av hundraårsminnet av hans hädangång i själva verket betyder en akademisk döds- och begravningsmässa? »Ingen», fortsätter Lindblom, »som det minsta har reflekterat över tillvarons växelspel och det ständiga böljesvallet i det mänskliga andelivet kan ett ögonblick stanna vid en sådan tanke. Det vore fåvitskt att förmena någon att på sitt eget vis, verkar det för de flesta aldrig så främmande, ge konstnärligt uttryck åt vad han tänker, ser, vill och känner. Varje röst, därest den ljuder med äkta klang, har helt visst ett bud att bära fram, som man har skäl att lyssna till. Men den som medger existensberättigande blott åt en viss diktart och förkastar varje annan har man anledning påminna om det tegnérska yttrandet: varför skall man nödvändigtvis vara antingen blind eller enögd och icke ha rättighet att se med båda ögonen? Den väsentliga betydelsen av Tegnér's diktning är icke beroende av tillfälliga tidsströmningar. Även nu finnas grupper av människor, som ur Tegnér's diktning ösa andlig näring, och i framtiden skola sådana också finnas, ibland större, ibland smärre. En idédiktare och formskapare sådan som Tegnér hör, hur uppfattningen än må skifta under tidernas gång, till *andelivets stora reserver*. Till hans diktning's källsprång komma alltid törstande skaror att söka sig fram. Detta har han gemensamt med alla som vi kalla litteraturens klassiker.»

Denna välbalanserade erinran mot alltför tvärsäkra omdömen om att den tagnérska dikten spelat ut sin roll får ett överraskande positivt stöd i den aktuella enquête, som Svensk litteraturtidskrift gjort till jubileet i tidskriftens senaste nummer. Av de båda in- och utländska svaren framgår, såsom var att vänta, att den äldre generationen i Tegnér sett något oförliknligt. Bo Bergman betraktar honom »som inbillningslivets triumfator och martyr, som ljusgestalten mot åskmolnet», Vilhelm Andersen som Oehlenschlägers like på svenskt språk, Anders Österling har framför allt fäst sig vid Magisterepilogen, Yrjö Hirn minns bl. a. bäst Tegnér för det han i en dikt uttalat sin förvissning om vanskligheten och kortvarigheten av våldets skapelser, och för Francis Bull framstår Tegnér icke bara »som en av dem som har formet svensk sprog i staselige, betagende vers, men också som den ypperste brevskriver i nordisk litteratur, overmann i denna henseende endog over Alexander Kielland». Mera överraskande såsom uttryck för en starkare tagnérsympati än man skulle väntat äro några uttalanden av yngre, mindre akademiska svenska författare. Vilhelm Moberg framhåller, betecknande för hur aktuell Tegnér ständigt kan bli, att under världskriget kändes dikten »Det eviga» lika aktuell som den nyskrivna beredskapslyriken och att den för oss speglar historiens återupprepning: »Parallellen med Napoleonkrigen och Hitlerkriget ligger klar och uppenbar.» Stark verkar Harry Martinsons beaktelse om den tagnérska dikten som en individuell tillgång, en beaktelse som många andra i relativt enkla villkor och utan några litterära anspråk ha gjort och kunna instämma i. Två rader i Flyttfåglarna, »När hararna vitna / och rönndruvan glöder», göra honom »rusig av lycka», och han tillägger: »Dessa sex ord har många gånger lyft mig ur missmod. Jag har gift mig med dem för livet.» Lika oreserverat uttrycker sig Eyvind Johnson, och Ture Nerman räknar Tegnér jämte Bellman, Strindberg och Fröding till de fyra största i svensk dikt.

Nu varken är detta eller är avsett att vara någon slags gallupundersökning om Tagnérs plats i vårt andliga liv. Helt säkert skulle en bredare lagd enquête komma att spänna mellan varmaste beundran och djupaste kallsinnighet. Särskilt skulle det väl visa sig, att den yngsta generationen är alltför benägen att i den tagnérska dikten se mer eller mindre vissnade stilblommor, reaktionär idealism och förlegad akademisk tradition. I ett uttalande i Lundagård av en representant för den yngre generationen, som går i denna riktning, medges det halvt motvilligt, att det dock hos Tegnér finns sidor som alltjämt leva men det är framför allt inte som diktare utan som människa han lever. Det är betecknande att det framför allt är i breven som vi »komma den sjuka och förtvivalade människan nära med alla hennes sårbarheter och tvivelaktiga karaktärsdrag, och ännu mer än i poesin stiger ur själva förnedringen fram makten hos den skrämmande och sagolika genius, som likväl aldrig helt låter sig skiljas från begreppet Tegnér... Om Tegnér kan sägas leva ännu är det tack vare hans vansinne, tack vare hans misantropi, hans dryckenskap och erotomani —, tack vare allt detta plus ett gåtfullt något, som

icke är helt mänskligt men som icke desto mindre vore förmätet att kalla gudomligt, detta gåtfulla något, som sällan lämnar sin bärarens liv utan att krossa det men som dock tillförsäkrar honom själv evigheten.» Man kan ha åtskilligt att invända mot detta ytterst tidstypiskt färgade uttalande, men det kommer säkerligen att visa sig ha ett stort dokumentariskt värde för framtiden. Så har man verkligen på den yngsta fronten i stor utsträckning tänkt, känt och sagt om Tegnér i jubileumsåret 1946.

Och dock glömmet ungdomen lätt allt vad Tegnér betytt för samtid och eftervärld. Det är sant att han inte var någon stor auktoritet varken i kyrkliga eller politiska kretsar under sin livstid. Både i samtid och eftervärld var Geijer den som hade och haft sitt folks öra på ett helt annat sätt, särskilt i politiska och kulturella frågor. På andra områden har Tegnér däremot varit en opinionsbildare av stora mått. Han har för att nu stanna vid ett område som i detta sammanhang ligger närmast till hands, och därför att han blivit läst i mycket vidare kretsar än Geijer och andra samtida, i stort sett, i plastiska bilder och målande färger, präglad allmänhetens uppfattning av både den äldre svenska och samtida författargenerationen — Kellgren, Thorild, Bellman, Leopold, Wallin ha fått sina bilder framkallade av Tegnér's trollstav så, att de för alltid stannat i vårt folks medvetande. Tegnér har vidare haft ett omätligt inflytande på svenskt språk, på svensk dikt, både poesi och prosa, att det nästan är banalt att framhålla det. Ungdomens starka sympati för de tegnér'ska breven har nog till mycket stor del sin grund i det överraskande moderna språk Tegnér skriver, både vad ordval och syntax beträffar; man söker förgäves en förlegad arkaism, en stel eller tröttande satsförbindelse, allt är präglad av en nästan nervös flykt. Och den tegnér'ska klarheten har bl. a. haft det goda med sig att de som läst Tegnér inte fallit ned i stum tillbedjan för dunkelt och obegripligt tungomålstaleri, som uppträtt med anspråk på att vara den enda och sanna dikten. Det kunde också diskuteras, om icke den tegnér'ska andan med dess krav på självständighet i tanke och handling (»att pröva förrn man dömer», »att icke tro allt som skeppare förtälja») i Lund motverkat uppkomsten av »skolor», medan i Uppsala den ena avlöst den andra, fosforismen, boströmianismen, hägerströmianismen och allt vad de heta. Man har härvid säkerligen också att taga med i beräkningen en viss olikhet i uppsvenskt och skånskt kynne. Man kunde fortsätta ännu längre med att uppföra poster på Tegnér's creditsida, men det tjänar knappast någonting till. Ho hör en sådan predikan på de håll, där det skulle behövas? Andra behöva den ej.

Det är vanskligt att formulera kategoriska slutomdömen om vad som haft betydelse eller ej i ett helt folks liv och historia. Men som ett resultat, icke av ett tillfälligt festrus utan av ett försök till allvarligt övervägande, kvarstår intrycket av det nu firade jubileet, att Tegnér alltjämt utgör en levande andlig tillgång för vårt folk och att festen sålunda icke varit en tom akademisk ceremoni.

Bror Olsson.